

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته اندیشه سیاسی در اسلام

عنوان

مفهوم شناسی عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ره)

استاد راهنما:

جناب آقای دکتر یحیی فوزی

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر سید صدرالدین موسوی

پژوهشگر:

بهنام کریمی

سال تحصیلی: آبان ۱۳۹۲

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می باشد.

چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

از جناب آقای دکتر یحیی فوزی که سمت استاد راهنمای این پژوهش را بر عهده داشتند و مراد این راه بسیاری نمودند و استاد مشاور جناب آقای دکتر سید صدرالدین موسوی که قدردان ایشان در تکمیل این رساله، هم کمال تشکر و سپاس را دارم.

همچنین از استاد محترم جناب آقای دکتر منصور انصاری که با شیوه عالی تدریسشان باعث انگیزه و تشویق دانشجویان به فراگیری بهتر علم و علم آموزی می شوند قدردانی و تشکر می نمایم.

شماره: ۵۲۰۱۰۷۸

تاریخ: ۱۳۹۲/۸/۹

پست: .....

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

باسمه تعالی
صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت امام خمینی (س) جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

آقای بهنام کریمی دانشجوی رشته اندیشه سیاسی در اسلام

تحت عنوان: «مفهوم شناسی عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی (س)»

در تاریخ ۱۳۹۲/۸/۸ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه عالی ..... امتیاز: ۱۹

قبول مشروط با درجه: (با اصلاح) ..... امتیاز: ..... مرجع تأیید نهایی: دفاع مجدد مردود

شرح اصلاحات مورد نیاز: *توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص میگردد:*

الف) قابل قبول از ۱۴ به بالا

۱- قبول با درجه عالی ۱۹-۲۰ ۳- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹

۲- قبول با درجه بسیار خوب ۱۸-۱۸/۹۹ ۴- قابل قبول ۱۴-۱۵/۹۹

ب) مردود کمتر از ۱۴

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما:	جناب آقای دکتر یحیی فوزی	دانشیار	
۲- استاد مشاور:	جناب آقای دکتر سید صدرالدین موسوی	استاد	
۳- استاد ناظر:	جناب آقای دکتر عباس کشاورز شکری	استاد	
۴- استاد ناظر:	جناب آقای دکتر منصور انصاری	رئیس	

امضاء
مدیریت تحصیلات تکمیلی

امضاء
نماینده تحصیلات تکمیلی

امضاء
مدیر گروه

تهران: خیابان فردوسی شمالی، ابتدای خیابان شهید تقوی (کوشک) پلاک ۵۳، تلفن: ۴-۹۰۶۶۷۴۴ و ۷-۴۳۰۶۶۷۴۳ نمابر: ۶۶۷۴۲۸۲۵

وب سایت اینترنتی: www.ri-khomeini.com پست الکترونیک: info@ri-khomeini.com صندوق پستی: ۱۳۷-۱۱۴۵۵ کد پستی: ۱۱۴۵۶۸۹۳۳۸

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

رشته تحصیلی: اندیشه سیاسی در اسلام

عنوان پایان نامه: مفهوم شناسی عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی (ره)

نام و نام خانوادگی دانشجو: بهنام کریمی

استاد راهنما: دکتر یحیی فوزی

استاد مشاور: دکتر سید صدر الدین موسوی

تاریخ شروع پایان نامه: ۹۱/۱۱/۱

تاریخ اتمام پایان نامه: ۹۲/۶/۳۱

چکیده:

مبحث عدالت در حوزه های مختلفی چون اجتماع ، اقتصاد ، قضا و... مطرح می شود لیکن در این پژوهش به مفهوم شناسی عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی می پردازیم.

ما در این پژوهش با روش توصیفی درصدد پاسخ به این سؤال که عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی چه شاخص هایی دارد هستیم. امام خمینی به عنوان تأسیس کننده یک حکومت و نظام سیاسی مبتنی بر مشروعیت الهی به آرای مردم و مقبولیت اکثریت در حکومت اعتقاد داشته ، ایشان ایفای نقش های سیاسی را حق مسلم هر ملتی می دانستند که نه فقط آراء مردم در تأسیس نظام سیاسی شرط و لازم است بلکه حضور مداوم ملت در تعیین سرنوشت خود و نظارت دائمی بر مسئولان جز حقوق جدایی ناپذیر آنهاست. البته از نظر ایشان عدالت هدف غایی و نهایی نبوده بلکه هدفی میانی است به این معنی که نباید نگاه به انسان صرفاً مادی باشد و از بُعد اصلی و کمال مطلوب که همان بُعد معنوی و خدا محوری در زندگی است غافل شد. در این تحقیق بیان می گردد که مفهوم عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی نسبت روشنی با بحث اعطاء حقوق سیاسی متقابل مردم ، جامعه و حکومت دارد. همچنین براساس تعریف اعطاء حق به ذی حق تلاش خواهد شد تا مفهوم عدالت شاخص سازی شود.

کلیدواژه ها: امام خمینی ، عدالت ، عدالت سیاسی ، مشارکت سیاسی برابر ، امنیت سیاسی برای همگان .

The Research Institute of Imam Khomeini and Islamic Revolution

Master of science

Major: political perception in islam

Title: The concept of political justice in thought imam Khomeini

Supervisor: doctor Yahya fowzy

Consultant: doctor Seyed sadr aldin mousavi

Researcher full name: Beh name karimi

Start date of the dissertation: january ۲۰۱۳

Dissertation completion date: september ۲۰۱۳

Justice topics in many areas such as social; economy ; legal...arises .however in this study the of political justice let the thought of imam Khomeini.

In this paper we describe a technique for answering a question that the notion of political justice is imam what indicators are. Imam as the founder of the popular vote in a theocracy ruled revered. he is the sovereign right of each nation considered a political role. the government pople vote for both their continued presence is essential.

He was the ultimate goal of justice. It is a central objective of man is to look not only material should not lose sight of the spiritual axis lord. In this study the expression of which conception of political justice in imam khomeinis notion of political rights between the government has given clear debate. It also granted the right to will attempt to define the concept of justice.

Keywords :

imam khomeini ‘ justice ‘ political justice ’Equal political participation’ political security for all.

معهد الامام الخميني(ره) و الثوره الاسلاميه للدراسات

المرحلة الدراسيه: الماجستير
الفرع الدراسى: الفكر السياسى فى الاسلام
عنوان الرساله: معرفه مفهوم العدالة فى فكر الامام الخمينى
إسم و شهره الطالب: بهنام كريمى
الأستاذ المشرف: الدكتور يحيى فوزى
الأستاذ المستشار: الدكتور السيد صدرالدين الموسوى
تاريخ بدء الرساله: ربيع الاول ١٤٣٤ القمريه
تاريخ ختمها: ذى الحجه الحرام ١٤٣٥ القمريه
<p>يبحث عن العدالة فى المجالات المختلفه كالاقتصاد و القضاء و غيرها و نحن فى هذا الرساله قمنا بمعرفه مفهوم العدالة فى فكر الامام الخمينى و حاولنا -باسلوب وصفى- ان نجيب عن السؤال التالى: ما هى ميزات العدالة الياسيه فى فكر الامام الخمينى؟ ان الامام الخمينى(س) كمؤسس حكومه سياسيه و نظام سياسى مبنى على المشروعيه الاهيه كان يعتقد بأراء الشعب و المقبوليه من جانب الاكثريه فى الحكومه. و ليس يعتبر اللعب بالدور السياسى حقا حتميا لكل شعب و لا يحسب اصوات الشعب لازمه فى تاسيس النظام السياسى فقط بل كان يعدّ المساهمه الشعب الدائمه فى تعيين مصيره و الرقابه المستمره على المسؤولين حقا من حقوقهم الغير المفارقة. ليست العدالة فى نظره(س) هدفا نهائيا بل هدف وسيط و معنى هذا انه لاينبغى ان يكون النظر الى الانسان مجرد نظر مادىّ و يغفل البعد الرئيسى و كمال المطلوب و هو البعد الادبى و محوريه الله فى الحياه. قد تبين فى هذا التحقيق ان لمفهوم العدالة السياسيه فى فكر الامام الخمينى(س) نسبه واضحه مع اعطاء الحقوق السياسيه المتقابله للشعب و المجتمع و الحكومه. نحاول ايضا ان نميّز مفهوم العدالة مع تعريف «اعطاء الحق لذى الحق».</p> <p>المفردات الرئيسيه:</p> <p>الامام الخمينى(س)،العدالة السياسيه،المساهمه السياسيه المكافئه،الامن السياسى للعموم</p>

فهرست مطالب

۱	مقدمه.....
۳	چارچوب و روش.....
۷	فصل اول کلیاتی پیرامون مفهوم عدالت.....
۸	واژه عدالت.....
۸	گفتار اول عدالت در اندیشه سیاسی غرب کلاسیک.....
۱۲	گفتار دوم عدالت در قرون وسطی.....
۱۵	گفتار سوم عدالت در رنسانس ، عصر روشنگری ودوران جدید.....
۲۲	گفتار چهارم عدالت در اندیشه سیاسی اسلام.....
۲۲	عدالت در قرآن کریم.....
۲۴	عدالت در نهج البلاغه.....
۲۶	عدالت نزد فقها واندیشمندان اسلامی.....
۳۶	نتیجه گیری.....
۳۸	فصل دوم عدالت پژوهی در اندیشه امام خمینی (ره).....
۳۹	گفتار اول جایگاه ودلائل اهمیت مفهوم عدالت در اندیشه امام خمینی (ره).....
۳۹	عدالت صفت پروردگار.....
۴۰	عدالت اجتماعی بُعد ظاهری قرآن.....
۴۰	عدالت اجتماعی یکی از اهداف بعثت انبیاء.....
۴۱	عدالت بالاترین فضیلت.....
۴۱	عدالت به معنی میانه روی.....
۴۲	عدالت امری فطری وعقلانی.....
۴۳	رابطه عدالت طلبی وانقلابات.....
۴۴	گفتار دوم نوع نگاه امام به عدالت.....
۴۶	گفتار سوم سطوح مختلف عدالت در اندیشه امام خمینی(ره).....
۴۶	عدالت فردی.....
۴۸	عدالت اجتماعی.....

نتیجه گیری.....	۵۵
فصل سوم عدالت سیاسی و شاخص های آن در اندیشه امام خمینی (ره).....	۵۷
گفتار اول مفهوم حق در اسلام به عنوان بنیان عدالت سیاسی	۵۹
حقوق الهی	۵۹
حقوق قراردادی.....	۶۰
گفتار دوم شاخص های عدالت سیاسی از دیدگاه امام خمینی براساس مفهوم حق	۶۲
تحقق حق مشارکت سیاسی برابر برای افراد جامعه	۶۲
تحقق حق انتخاب مسئولان توسط مردم.....	۶۵
تحقق حق برخورداری برابر در انتخابات.....	۶۶
تحقق حق مردم در انتقاد و اعتراض از مسئولان و حق عزل و نظارت بر کار آنها.....	۶۸
تحقق حق برخورداری شهروندان از آزادی های سیاسی	۶۹
تحقق حق امنیت سیاسی برای همگان	۷۲
تحقق حقوق سیاسی حکومت از جانب مردم	۷۸
نتیجه گیری	۸۰
فهرست منابع.....	۸۶

مقدمه :

عدالت مفهومی بنیادین در اندیشه سیاسی محسوب می شود و دارای ارزش و اهمیت والایی در اندیشه سیاسی اسلام می باشد بطوری که اسلام همواره بر آن تأکید دارد و از مسلمانان می خواهد برای تحقق آن بکوشند بر این اساس این مفهوم از جایگاه ویژه ای در نظام فکری متفکران مسلمان و از جمله امام خمینی بر خوردار بوده و تأثیر مهمی در اندیشه سیاسی آنان بجای گذاره است.

با توجه به این که بحث عدالت سطوح مختلفی دارد و می توان از عدالت در حوز های مختلف اقتصادی ، اجتماعی و قضائی و... یاد کرد در این پژوهش بحث ما در حوزه سیاسی می باشد و تلاش می کنیم تا دیدگاه امام خمینی را در مورد این مفهوم تبیین کرده و شاخص های این مفهوم را بازسازی کنیم. ضرورت موضوع از آنجا ناشی می شود که از یک سو در میان اندیشمندان اسلامی امام خمینی به دلیل نگرش اجتماعی شان و همچنین در مقام بنیانگذار و رهبر یک نظام سیاسی ، اجتماعی طبیعتاً توجه عمیق تری به موضوع عدالت داشته اند و از سوی دیگر با توجه به ابتدای نظام ج ا ایران بر آراء و اندیشه های امام ، این موضوع می تواند در راستای سیاستگذاری های جمهوری اسلامی باشد و به تحقق عدالت اجتماعی ، سیاسی کمک کند. مفهوم عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی نسبت روشنی با بحث اعطاء حقوق سیاسی متقابل مردم ، جامعه و حکومت دارد بنابراین سؤال اصلی این پژوهش با توجه به اهمیت عدالت در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) ، این است که عدالت سیاسی از نظر ایشان دارای چه شاخص هایی می باشد. همچنین ما بدنبال پاسخگویی به پرسش هایی دیگر پیرامون این موضوع تحقیق هستیم پرسش هایی چون عدالت سیاسی در اندیشه سیاسی اسلام چیست و عدالت در اندیشه امام خمینی (ره) مبتنی بر چه مبانی نظری است. با توجه به این که مبانی نظری یک اندیشمند را می توان با توجه به نگاه آن اندیشمند به شناخت هستی ، مبدأ و غایت جهان ، نظم موجود در جهان و دیدگاه آن اندیشمند به ماهیت و معرفت انسان بررسی کرد بنابراین قلمرو پژوهش در این تحقیق حیات فکری امام خمینی و تمرکز بر موضوع عدالت سیاسی ، اجتماعی در اندیشه ایشان است .

از مفهوم عدالت تعاریف مختلفی ارائه شده است لیکن در این پژوهش بر اساس تعریف اعطاء حق به ذی حق تلاش خواهد شد تا مفهوم عدالت شاخص سازی شود. بر اساس این تعریف مردم حاکم را

انتخاب می کنند و مردم بر منتخب خود حقی دارند، حاکم مکلف به اجرای عدالت است و مردم با انتخاب حاکم مکلف می شوند که از او پیروی کنند.

روش تحقیق در این پایان نامه توصیفی می باشد همچنین منابع بکار رفته منابع کتابخانه ای و سایر منابع مجازی است.

در فصل اول با نام کلیاتی پیرامون مفهوم عدالت ابتدا توضیحی در مورد واژه عدالت آورده شده سپس عدالت در یونان و روم باستان، خلاصه ای از آرای سوفسطاییان و نقطه مقابل آن یعنی آرای فیلسوفان بنام سقراط، افلاطون و ارسطو را داریم در گفتار دوم این فصل توضیحی پیرامون نظرات آگوستین قدیس و آکوئیناس پیرامون مفهوم عدالت داده شده و به اختصار مهمترین تعاریف عدالت از بزرگترین و مطرح ترین اندیشمندان عصر رنسانس به بعد در گفتار سوم آورده شده است. گفتار چهارم این فصل به عدالت در قرآن کریم، نهج البلاغه، دیدگاه فقها و اندیشمندان بزرگ جهان اسلام اختصاص دارد.

عوامل و فاکتورهایی تحت عنوان علل اهمیت مفهوم عدالت در اندیشه امام خمینی در فصل دوم گفتار اول بررسی شده، مقدمه بودن یا غایت بودن عدالت از دیدگاه امام خمینی و نوع نگاه ایشان به این مقوله را در گفتار دوم داریم و گفتار سوم عدالت فردی، عدالت اجتماعی برخی از ابعاد عدالت اجتماعی چون عدالت اقتصادی، عدالت قضایی عواملی که سبب نزدیک شدن و رسیدن به عدالت اقتصادی چون پر کردن شکاف های طبقاتی، منع تبعیض در جامعه مردمی بودن مسئولان که سبب می شود مسئولان از مشکلات مردم باخبر باشند از دیدگاه امام آورده شده است.

در فصل سوم عدالت سیاسی و شاخص های آن را در اندیشه امام خمینی بررسی می کنیم با گفتار مفهوم حق در اسلام به عنوان بنیان عدالت سیاسی بحث خود را شروع کرده و توضیحاتی پیرامون حقوق طبیعی و حقوق قراردادی داده شده است در گفتار دوم این فصل شاخص های عدالت سیاسی از دیدگاه امام خمینی براساس مفهوم حق آورده شده است.

چارچوب و روش تحقیق

چارچوب و روش تحقیق :

- بیان مساله:

عدالت مفهومی بنیادین در اندیشه های سیاسی محسوب می شود و دارای ارزش و اهمیت والایی در اندیشه سیاسی اسلام می باشد بطوریکه اسلام همواره بر آن تأکید دارد و از مسلمانان می خواهد برای تحقق آن بکوشند بر این اساس این مفهوم از جایگاه ویژه ای در نظام فکری متفکران مسلمان و از جمله امام خمینی بر خوردار بوده و تأثیر مهمی در اندیشه سیاسی آنان بجای گذاره است. با توجه به این که بحث عدالت سطوح مختلفی دارد و می توان از عدالت در حوز های مختلف اقتصادی ، اجتماعی و قضائی و... یاد کرد در این پژوهش بحث ما در حوزه سیاسی می باشد و تلاش می کنیم تا دیدگاه امام خمینی را در مورد این مفهوم تبیین کرده و شاخص های این مفهوم را بازسازی کنیم.

- ضرورت و اهمیت موضوع :

ضرورت موضوع از آنجا ناشی می شود که از یک سو در میان اندیشمندان اسلامی امام خمینی به دلیل نگرش اجتماعی شان و همچنین در مقام بنیانگذار و رهبر یک نظام سیاسی - اجتماعی طبیعتاً توجه عمیق تری به موضوع عدالت داشته اند و از سوی دیگر با توجه به ابتدای نظام ج ا ایران بر آراء و اندیشه های امام ، بررسی این موضوع می تواند به امر سیاستگذاری در جمهوری اسلامی قرار گیرد و به تحقق عدالت اجتماعی - سیاسی کمک کند.

- سوال اصلی و سولات فرعی پژوهش :

سوال اصلی:

با توجه به اهمیت عدالت در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) ، عدالت سیاسی از نظر ایشان دارای چه شاخص هایی می باشد؟

سولات فرعی:

عدالت سیاسی چه شاخص هایی دارد؟

عدالت در اندیشه امام خمینی مبتنی بر چه مبانی نظری است ؟

-قلمرو پژوهش :

قلمرو پژوهش در این تحقیق حیات فکری امام خمینی و تمرکز بر موضوع عدالت سیاسی - اجتماعی در اندیشه ایشان است .

-سازمان دهی اولیه پژوهش:

فصل اول : کلیاتی پیرامون مفهوم عدالت

فصل دوم: عدالت پژوهی در اندیشه امام خمینی (ره)

فصل سوم: عدالت سیاسی و شاخص های آن از دیدگاه امام خمینی(ره)

-مبانی نظری:

مبانی نظری یک اندیشمند را می توان با توجه به نگاه آن اندیشمند به شناخت هستی ، مبدأ و غایت جهان، نظم موجود در جهان و دیدگاه ان اندیشمند به ماهیت و معرفت انسان بررسی کرد .
بررسی مفهوم عدالت در دیدگاه امام نیازمند تحلیل دیدگاهها و اندیشه های ایشان است.

-فرضیه پژوهش:

مفهوم عدالت سیاسی در اندیشه امام خمینی نسبت روشنی با بحث اعطا حقوق سیاسی متقابل مردم ، جامعه و حکومت دارد.

-تعریف و شاخص سازی مفاهیم :

از مفهوم عدالت تعاریف مختلفی ارائه شده است اما در این پژوهش بر اساس تعریف اعطاء حق به ذی حق تلاش خواهد شد تا مفهوم عدالت شاخص سازی شود.

مردم حاکم را انتخاب می کنند و مردم بر منتخب خود حقی دارند، حاکم مکلف به اجرای عدالت است و مردم با انتخاب حاکم مکلف می شوند که از او پیروی کنند.

-روش پژوهش :

- نوع پژوهش و روش گردآوری داده ها : روش کتابخانه ای و سایر منابع مجازی
- روش تجزیه تحلیل داده ها : روش توصیفی

فصل اول:

کلیاتی پیرامون مفهوم عدالت

*واژه عدالت

*عدالت در اندیشه سیاسی غرب کلاسیک

*عدالت در قرون وسطی

*عدالت در رنسانس ، عصر روشنگری و دوران جدید

*عدالت در اندیشه سیاسی اسلام

واژه عدالت

از لحاظ لغوی در فرهنگ‌ها عدل به معنای راستی، درستی، دادگری، داد، نظیر، همتا، مثل و شاهد، میانه روی، مساوات، برابری، حدوسط، راست روی و... آمده و جمع اعدال است و نیز عدل یعنی معادل، متعادل، حدوسط، ضدجور، شایسته گواهی دادن یعنی عادل، داد دهنده، پیمان، پاداش همچنین در حکمت عملی عدل مقابل ظلم است.... (سجادی ۱۳۷۵: ۴۷۰)

[عدالت] در شریعت به معنی راستی در راه حق و دوری از مانع و برتری دادن عقل بر هواست، عدالت از این جهت که مصدر است مترادف عدل است و عدل عبارت است از اعتدال، راستی، و میل به حق و حدوسط بین دو طرف افراط و تفریط است. (صلیبی ۱۳۶۶ ج ۱: ۴۶۱)

گفتار اول:

عدالت در اندیشه سیاسی غرب کلاسیک

ما از این جهت به اندیشه سیاسی کلاسیک و بعد از آن بهاء می‌دهیم که اولاً ریشه بسیاری از مسائل و مشکلات موجود بویژه در فلسفه سیاسی به آن بر می‌گردد و آشنایی با سیر تطور و دامنه یک بحث به خودی خود می‌تواند ما را با حقایق جدیدی آشنا نماید، ثانیاً فهم نظریه‌های جدید منوط به فهم صحیح اندیشه کلاسیک است به عبارت دیگر برای فهم نظریات جدید چاره‌ای جزء درک و بررسی فلسفه کلاسیک نداریم. (حقیقت ۱۳۷۶: ۳۶۸) از مهمترین مباحث موجود در فلسفه سیاسی، اصل عدالت است شاید بتوان گفت همه‌ی فلاسفه سیاسی به نحوی به بحث عدالت پرداخته‌اند، بنابراین گستره زمانی این بحث به درازای اندیشه‌های سیاسی از عصر کلاسیک تاکنون است اگرچه زمانی بحث اساسی فلاسفه سیاسی مفاهیم دیگری مثل آزادی بود و عدالت تحت الشعاع آن مسائل قرار می‌گرفت ولی به هر حال بحث عدالت چه بطور مستقیم و چه غیرمستقیم مورد توجه فلاسفه سیاسی بوده و هست.

(شمسینی غیاثوند ۱۳۸۲: ۳۲۶)

نخستین ظهور عدالت در اندیشه اسطوره‌ای یونان در اشعار و آثار هومر و هزیود به چشم می‌خورد در این اندیشه عدالت دارای تصاویر است و درباره‌ی الهه‌ی عدالت و معانی آن در آثار و اشعار شش قرن پیش از میلاد مکتوباتی وجود دارد. از مظاهر اصلی برداشت اسطوره‌ای از عدالت نظریه تناسب و نظامی است

که در آن هماهنگی ویژه ای برقرار است ، برتری عدالت نسبت به سایر صفات در تفکر اسطوره ای نیز وجود داشته است چنان که هرکول ابتدا تجسم قدرت فیزیکی بوده است اما بعداً معارض ستمگری و مدافع عدالت میگردد. (اخوان کاظمی ۱۳۸۱: ۴۷)

اولین گروهی که در تاریخ اندیشه سیاسی غرب به مفهوم عدالت پرداختند سوفسطاییان بودند آنها نگرش منفی به عدالت داشتند و معتقد بودند که عدل مانند همه ی مفاهیم مطلق ، اخلاقی در حقیقت وجود ندارد بلکه طبقه ی حاکمه ی هر جامعه آنچه را که به نفعش باشد به صورت قانون در می آورد. بعدها فیلسوفان یونان باستان مثل افلاطون و ارسطو کوشیدند تا مفهوم عدالت را به صورتی عقلانی و فلسفی تعریف کنند، از نظر آنها عدالت در مرتبت و تناسب است، قرار گرفتن موجودات در منزلت طبیعی شان اساس مفهوم عدالت را نزد یونانیان باستان تشکیل می داد. (عنایت ۱۳۷۷: ۵۲)

سقراط با دلبستگی و علاقه ی عمده ای که به رفتار اخلاقی داشت دریافت که « تعریف » صخره ای مطمئن فراهم می کند که آدمیان بتوانند در میان دریای متلاطم نظریات نسبی گرایانه سوفسطایی بر آن بایستند. بر طبق اخلاق نسبی ، عدالت مثلاً از شهری به شهری و از جامعه ای به جامعه ای متفاوت است ما هرگز نمی توانیم بگوییم که عدالت این است یا آن و این تعریف برای همه ی کشورها معتبر است بلکه فقط می توانیم بگوییم که عدالت در آتن این است و در تراکیه آن . اما اگر بتوانیم یک بار به تعریف کلی عدالت که ماهیت ذاتی عدالت را بیان می کند و برای همه ی آدمیان معتبر است دست یابیم در آن صورت تکیه گاه مطمئنی داریم و می توانیم تنها اعمال فردی بلکه مقررات و قواعد اخلاقی کشورهای مختلف را نیز تا آنجا که تحقق تعریف کلی عدالتند یا از تعریف کلی عدالت دورند مورد داوری قرار دهیم.

(کاپلستون ۱۳۷۵ ج ۱: ۱۲) از نظر افلاطون ، زیر بنای تشکیل دولت و اجتماع بر عدالت نهاده شده است. افلاطون بر خلاف متفکرینی مانند پروتاگوراس معتقد است که هم می توان در مقابل سؤال از ماهیت عدالت پاسخی صحیح و عینی ارائه داد و هم درباره این که چه شخصیتی، کدام سازمان ها و کدام اعمال عادلانه هستند. (فاستر ۱۳۶۱ ج ۱: ۴۰)

به عقیده افلاطون عدالت علاوه بر آن که جزئی از فضایل انسانی بوده خصیصه ای است که مردمان را به روابط سیاسی به منظور تشکیل جامعه سیاسی و می دارد. به بیان دیگر، عدالت [از دیدگاه افلاطون] خصلتی است که در عین حال که انسان را خوب می سازد (نفس بشر را تربیت می کند) و او را اجتماعی

می کند، اصلی ترین و اساسی ترین موضوع فلسفه سیاسی افلاطون را تشکیل می دهد. (همان : ۵۸ و ۵۲) افلاطون هدف اساسی کتاب جمهور را بیان مفهوم عدالت و راه رسیدن به آن میداند ، البته او در بحث از عدالت واژه دیکسیون (Dikaioisune) را بکار می برد که ظاهراً مفهومی وسیع تر از عدالت در بردارد ، از نظر او عدالت آرمان مطلوبی است که تنها تربیت یافتگان دامن فلسفه و حکمت می توانند به آن برسند و لذا زینده ترین نوع است. (جمشیدی ۱۳۸۰ : ۶۰)

به نظر افلاطون عدالت یعنی اینکه در فرد قوای مختلف ، و در جامعه هر کس و هر طبقه ای در جای خاص خود قرار گیرد ....پرداختن به کار خود و پرهیز از دخالت در کار دیگران عین عدالت است. (افلاطون ۱۳۶۸ : ۲۳۶)

از نظر افلاطون عدالت خصلت افراد در درون جمع و جامعه و مبتنی بر نوعی تقسیم منطقی کارها بر اساس طبایع افراد است و لذا آن را دادن حق هرکسی به خودش می داند. (عالم ۱۳۷۶ ج ۱ : ۸۶)

ارسطو شاگرد افلاطون سعادت راستین آدمی را در فضیلت می داند و فضیلت نیز در بالاترین وجه خود در عدالت متجلی میگردد. (همان : ۱۳۴) ارسطو در تعریف عدالت به مفهوم حد وسط روی می آورد و بنیان عدالت را در هر چیزی رعایت میانه روی میداند. (فوزی، مرادی ۱۳۸۹ : ۹۸)

ارسطو خاطر نشان میکند که عدالت حد وسط است اما نه مثل فضایل دیگر بلکه فقط به این معنی که عدالت حالتی است حد وسط بین آن حالت که « آ » بسیار دارد و آن حالتی که در آن « ب » بسیار کم دارد. (راسل ۱۳۷۲ : ۳۲۴)

در اندیشه سیاسی روم برداشتی حقوقی از سیاست رایج گردید ، در فلسفه رواقی و حقوق رومی ، قانون طبیعی مبنای قانون عادلانه تلقی شد. از نگاه فلسفه رواقی چون افراد بشر به یک میزان از عقل بهره مندند به یک میزان هم به قانون طبیعی دسترسی دارند. از دیدگاه این فلسفه قانون طبیعی مظهری از قانون عقل جهانی بود ، بر همین اساس در روم مفهوم قانون شامل حال همه مردمان پدیدار شد. (بشیری ۱۳۷۴ : ۲۸) در تعاریف عدالت مفهوم نفع مشترک هم لحاظ گردید، از این روسیسرون در تعریف عدالت می نویسد: باید به هرکس آنچه را داد که سزاوار است ، مشروط بر آنکه به منافع عمومی زیان نرسد. (کاتوزیان ۱۳۷۶ : ۳۷)

اپیکوریان معتقد بودند که عدالت آن چیزی است که موافق احتیاجات و مصلحت آدمی است و «رواقیان» معتقد بودند که همه آدمیزادگان به طور یکسان کمال پذیرند و میانشان هیچ گونه امتیاز نظری وجود ندارد اما تنها فرزندان از این حقیقت آگاه اند وهم فرزندان هستند که خود را شهروندان جهان می دانند. (طاهری ۱۳۹۱: ۸۷) در مجموع در اندیشه کلاسیک غرب عدالت معانی چون حدوسط ، نفع مشترک و قرار دادن هر چیز در جای خودش است .